

محدث قمی در تالیفات خود به دنبال پرکردن خلاءهای جامعه بود

مرحوم شیخ عباس قمی از تبار عالمان بلند اندیش، پرکار و با اخلاص بود و آثار و تالیفات ایشان پرکننده خلاءهای ناشی از نبود مصادر و منابع مطمئن در جامعه شیعه است.

مرحوم شیخ عباس قمی از تبار عالمان بلند اندیش، پرکار و با اخلاص بود و آثار و تالیفات ایشان پرکننده خلاءهای ناشی از نبود مصادر و منابع مطمئن در جامعه شیعه است.

خبرگزاری مهر، گروه دین و آئین، فاطمه علی آبادی: هفتاد سال پیش در چنین روزهایی روح پرفتوح محدث قمی از قفس تن آزاد و به ملکوت اعلی پیوست تا برای همیشه در جوار باری تعالی از رزق الهی متنعم شود. از همین رو به مناسبت سالگرد رحلت شیخ عباس قمی با حجت الاسلام والمسلمین ناصرالدین انصاری قمی نویسنده و پژوهشگر مسائل دینی به گفتگو نشستیم که در ادامه می خوانید:

*ابتدا توضیحاتی پیرامون زندگی مرحوم شیخ عباس قمی بفرمائید.

«عباس قمی» مشهور به محدث قمی در استان قم متولد شد. پدرش «محمد رضا قمی» فردی متدین بود که مردم برای آگاهی از وظایف شرعی خودشان به ایشان مراجعه می کردند. بانو زینب، مادرش از بانوان متدین و پارسا به شمار می رفت تا حدی که مرحوم حاج شیخ عباس قمی می گوید من هر موفقیتی دارم از برکت مادرم است.

محدث قمی مقدمات و دوره سطح دروس حوزوی را در بلاد مختلف اسلامی چون قم، مشهد و نجف گذراند. ایشان در اوایل سیر تحصیلی، از محضر اساتیدی چون «ملا فتح الله غروی شیرازی اصفهانی» معروف به شیخ الشریعه اصفهانی و «سید محمدکاظم یزدی» کسب علم نمود تا اینکه در سال ۱۳۱۶ ق در سن ۲۲ سالگی با هجرت به نجف با پیر و مراد خود «محدث حسین نوری» آشنا شد و به عنوان شاگرد تراز اول در محضر استاد تلمذ کرد و علوم حدیث را فرا گرفت. همچنین شاگردان بسیاری چون حاج شیخ مرتضی انصاری، حاج شیخ محمدعلی انصاری و ...; از خرمن معرفت ایشان خوشه هایی چیدند و افراد کثیری چون شیخ عبدالکریم حائری از پای منبر او سبک منبر یاد گرفتند.

امروزه آوازه مرحوم شیخ عباس قمی فراتر از کشورهای شیعی رفته و آثار و تالیفاتش در کشورهای اسلامی بسیار مورد توجه است به گونه ای که علما و صاحب نظران دیگر بلاد اسلامی ایشان را از علما و محدثین بزرگ سده اخیر در جهان اسلام می شناسند.

*مرحوم شیخ عباس قمی چه آثار و تالیفاتی داشته اند؟

این عالم برجسته شیعی به لحاظ شخصیت و جایگاه علمی که در عرصه های مختلف علوم و معارف اسلامی چون قرآن، حدیث، تاریخ، تراجم، فقه، اخلاق، ادعیه و دعا داشت آثار و تالیفات حدیثی و دیگر علوم اسلامی فراوانی را از خود به یادگار گذاشت که یکی از آنان «سفینه البحار و مدینه الحکم و الاثر» است که از مهمترین و معروف ترین آثار پیرامون کتاب «عظیم بحارالانوار» مرحوم مجلسی محسوب می شود. الفاظ کتاب بحارالانوار مرحوم مجلسی در چاپ سابق سنگی بسیار ریز و در مجلدات ثقیل و سنگین طرح شده بود بر همین اساس ایشان برای نگارش کتاب «سفینه البحار» دو مرتبه کل بحار را مطالعه می کند و در طول ۲۰ سال این کتاب را می نویسد.

همچنین از دیگر کتاب های حاج عباس در فن تراجم «الکفی والالقاب»، «الفوائد الرضویه» و «هدیه الاحباب» است. ایشان از طریق این آثار با کلام مؤدبانه و گفتار محترمانه رجال شیعه و اهل سنت را معرفی می کند بدون اینکه به ساحت کسی اهانت و یا اساعه ادب کرده باشد یعنی همان اخلاق عملی را در گفتار و نوشتار خویش رعایت می کند.

مرحوم محدث قمی انگیزه خود را از نوشتن «منتهی الآمال» بیان آن دسته از اخبار و روایاتی دانسته که احیای احادیث ائمه اطهار (ع) و گریه بر مصائب آنان را بزرگ ترین عبادات بیان می کند

این محدث والامقام کتاب های فراوان دیگری چون «منتهی الآمال» را نوشت. این کتاب شامل یک دور شرح زندگانی چهارده معصوم است و غالباً درباره هر معصوم به موضوعاتی چون ولادت، نام، لقب، کنیه، معجزات، دلایل امامت، سخنان حکمت آموز،

شهادت و بخشی از فضائل و ویژگی های اخلاقی پرداخته است. مرحوم محدث قمی انگیزه خود را از نوشتن «منتهی الآمال» بیان آن دسته از اخبار و روایاتی دانسته که احیای احادیث ائمه اطهار (ع) و گریه بر مصائب آنان را بزرگ ترین عبادات بیان می کند. ایشان در این کتاب به دنبال ذکر ولادت، بیان مصائب پیامبر اکرم و همچنین ائمه معصوم (ع) است. علاوه بر آن، برخی از فضائل، مناقب و اخلاق معصومین را ذکر کرده، با این هدف که خوانندگان با خواندن و شنیدن این موارد، به ثواب احیای احادیث معصومین برسند و با گریه بر مصائب آنان، درجات مقربین را درک کنند. شیخ عباس قمی، کتاب خود را در کمال ایجاز و اختصار معرفی می کند که در چهارده باب مرتب شده است.

معروف ترین اثر به یادگار مانده کتاب نورانی «مفاتیح الجنان» است، البته در مباحث اخلاقی نیز کتاب های فراوانی به قلم تحریر در آورده که برخی از آن آثار شامل «المقامات العلیه»، «منازل الاخره»، «انوار البلیه» و.. می شود و در موضوع حدیث غدیر نیز می توان از کتاب «فیض الغدیر» نام برد. تاکنون از کتاب های این محدث والامقام حدود ۵۰ کتاب در ۸۰ مجلد به چاپ رسیده اما متأسفانه هنوز ۵۰ مجلد ایشان به چاپ نرسیده است.

* شیخ عباس قمی در تألیف این کتب چه اهدافی را دنبال می کرده است؟

مرحوم شیخ عباس قمی در تالیفات خویش به دنبال پر کردن خلاءهای موجود در جامعه بود و همواره از انجام کارهای تکراری اجتناب می کرد. بر مثال وقتی ایشان مشاهده کرد کتاب «زادالمعاد» علامه مجلسی قلمی سنگین دارد و از دایره دسترسی مردم عوام خارج شده دست به قلم شد و کتاب معتبر و متقنی با عنوان «مفاتیح الجنان» نوشت. مفاتیح الجنان برآمده و حاصل ده ها کتاب ادعیه است، البته مرحوم حاج عباس قمی ضمن نگارش این کتاب شریف نام بسیاری از کتب ادعیه پیش از خود مانند «اقبال» سید بن طاووس و ... را با حفظ امانت بیان می کند.

کتاب های رجالی مرحوم عباس قمی مانند «الکنی و الالقاب» و «تحفه الاحباب» بسیار خوش سلیقه نگارش شده به قدری که امروزه از کتاب های رجالی دم دستی هر عالم شیعه به شمار می رود. همچنین «سفینه البحار» فهرستی از تمام مجلدات بحار مطابق با حروف اوایل عربی آن می باشد که افراد با دانستن ماده یک لغت به راحتی و آسانی می توانند سایر مطالب مربوط به آن لغت را در سفینه پیدا کنند؛ بنابراین می توان گفت آثار و تالیفات شیخ عباس قمی پر کننده خلاءهای ناشی از نبود مصادر و منابع مطمئن در جامعه شیعه به شمار می رود.

* از ویژگی های شخصیتی و سبک زندگی ایشان چه مواردی نقل شده است؟

با منبرهایی که ایشان در ایران و عراق می رفت توانست خلق کثیری از مردم و فضلاء حوزه های علمیه را بار بیاورد و تربیت کند. سبک زندگی ایشان باید برای همگان بخصوص طلاب و علمای حوزه علمیه الگو باشد.

زندگی مرحوم حاج شیخ عباس بسیار محدود بود، به طوری که از حد زندگی یک اهل علم عادی هم پایین تر بود. لباسش از یک قبای کرباسی بسیار نظیف، معطر و تمیز بود! چند سال زمستان و تابستان را با آن قبای کرباس می گذراند، هیچ گاه در فکر تهیه لباس مرغوب و تجمل نبود. فرش خانه اش گلیم بود. از سهم امام استفاده نمی کرد و می گفت من اهلیت ندارم از آن استفاده نمایم؛ از نظر غذا هم با ملاحظه و محتاط بود با اینکه سینه درد داشت و مبتلا به تنگی نفس بود و هر غذایی برایش مناسب نبود مع الوصف اهمیت نمی داد و از هر غذایی و مقداری که میسر بود استفاده می کرد.

وقتی شیخ عباس قمی مشاهده کرد کتاب «زادالمعاد» علامه مجلسی قلمی سنگین دارد و از دایره دسترسی مردم عوام خارج شده دست به قلم شد و کتاب معتبر و متقنی با عنوان «مفاتیح الجنان» نوشت

روزی در تهران خانه تاجری مهمان بود و موقع صرف غذا مقدار کمی غذا در ظرف می ریزد و چون صاحب خانه مشاهده می کند و می خواهد برایش غذای بیشتری بریزد مرحوم شیخ می گوید: اگر خواستم بعد بریزید؛ در پایان هر وعده غذایی ظرف را به گونه ای تمیز می کرد گویی دیگر نیاز به شستن نداشت. ایشان در همه شئون زندگی به گونه ای عمل می کرد که نشان می داد به قیامت و حساب روز جزا یقین دارد در حالی که بسیاری این را می گویند ولی یقین ندارند.

نسبت به اهل علم و علما مخصوصاً کسانی که اهل حدیث و روایت بودند تواضع بسیار و فروتنی می کرد، هیچگاه خود را بر دیگران مقدم نمی دانست، در مجالس و محافل که وارد می شد زیر دست همه می نشست، و هنگام بیرون آمدن به دنبال همه راه می افتاد. اگر کسی از ایشان تمجید می نمود خواهش می کرد ادامه ندهد، در خانه به احدی تحمیل نمی کرد و از کسی خواهش انجام کاری نداشت. اگر به او محبتی می شد سپاسگزاری می کرد.

*آیا خاطره ای از اعضای خانواده ایشان در این خصوص در دست هست؟

حاج میرزا محسن محدث زاده فرزند این محدث والامقام می گوید: «مرحوم پدر ما علاقه داشت به محل خوش آب و هوایی برود که در آن درخت و نهر باشد، همانجا بنشیند از هوای آن استفاده کند در عین حال مشغول کتابت و مطالعه باشد. چون ایشان شب و روز مشغول نوشتن بود و آنی بیکار نمی ماند بر این اساس چنین مکان هایی را انتخاب می کرد که هم تفریح و تنوعی باشد و هم از کار تألیف و تصنیف باز نماند.

در جنوب نجف اشرف، نزدیک محله جدیده سراسیپی بود که دارای نهر، سبزه زار و درختان نخل بود و هوای خوبی داشت و چون منزل ما به آن مکان که «جری» نام داشت نزدیک بود مرحوم پدر هنگام گرم شدن هوا به آنجا می رفت و به من می فرمود: اگر شما حاضر باشی برای من ظهر نهار بیاوری، من می روم تا از هوای لطیف جری استفاده کنم و هم مشغول کارم باشم؛ برای همین زمانی که از درس و مباحثه بر می گشتم که نوعاً اوایل ظهر بود نهار ایشان را هر چه که بود بر می داشتم به سوی پدر می رفتم.

اغلب وقتی می رسیدم، می دیدم ایشان مشغول خواندن نماز ظهر و عصر است، غذا را به ایشان می دادم و بر می گشتم. مرحوم پدرم روزها فقط یک قوری کوچک و یک استکان و مقداری قند و چای می برد و همان جا مقداری چوب و بوته جمع و آتشی روشن می نمود و جایی درست می کرد. تا قبل از مغرب آنجا می ماند و بعد از اقامه نماز مغرب و عشا به منزل بر می گشت. ایشان بسیار مقید به نماز اول وقت بود برای همین در همان بیابان نماز می خواند که وقت فضیلت فوت نشود.

کمتر اتفاق می افتاد که در رخت خواب بخواید، همیشه یک بالش روی پای ایشان بود که هر وقت خسته می شد سر را روی آن می گذاشت و قدری استراحت می کرد، بعد از خواب بیدار می شد و فوراً وضو می گرفت و مشغول نوشتن و مطالعه می شد، به همین جهت هر وقت شب ها نگاه می کردیم می دیدیم چراغ اتاق پدر روشن و مشغول کار است.

خلاصه مرحوم محدث قمی اهتمام داشت که دقیقه ای از عمر مبارکش بیهوده تلف نشود، حتی گاهی صبح زود می آمد بیرون منزل قدری قدم می زد و از هوای لطیف صبح استفاده می کرد در همین حین نیز مشغول مطالعه می شد که فرصت را از دست ندهد. اگر پیشامدی رخ می داد و از نوشتن و مطالعه باز می ماند بسیار متأثر می شد، یادم هست یک روز صبح در ایام زمستان از اتاقشان که طبقه بالا بود برای صرف صبحانه به اتاق ما آمد، ما به جهت رفع سرما برای خودمان کرسی گذاشته بودیم، ایشان رفت زیر کرسی و طبعاً قدری چرتشان برد و من رفتم برای درس و ظهر برگشتم دیدم مرحوم والد هنوز زیر کرسی خواب است! همین که من آمدم ایشان بلند شد و پرسید چه وقت است؟ عرض کردم ظهر شده، آن قدر متأثر شد که فرمود ای وای بر من! نصف روز من گذشت و از آن استفاده نکردم؛ بعد نذر کرد اگر از این پس زیر کرسی نشست دو جز قرآن بخواند و بعد به کارهایش ادامه دهد.

بعد از آن هر وقت اتاق ما تشریف می آورد هر چه اصرار می کردیم که هوا سرد است زیر کرسی بنشینید، قبول نمی کرد و می فرمود این کرسی باعث شد نصف روز من به هدر برود و من از آن استفاده نکنم؛ در طول سال کمتر در رختخواب می خوابید. نماز شبش هرگز ترک نمی شد.

*راه رسیدن به این رتبه و مقام معنوی چیست؟

مرحوم حاج شیخ عباس یک عالم خوش سلیقه و خوش ذوق و در عین حال انسانی مخلص بود، همه کارهایش را تنها برای خدا انجام می داد بنابراین زمانی که خلوص با ذوق و سلیقه همراه شود کتاب های خوش خوان محکم و استوار پدید می آید. با اینکه هنگام رحلت سن زیادی نداشت و بیشتر از ۶۵ سال عمر نکرد اما در طول همین سال ها یکصد جلد کتاب نوشت، و چون در نگارش این متون اخلاص داشت امروز کتاب های ایشان مورد توجه مخاطبان عام و خاص قرار گرفته به گونه ای که این کتاب ها توانسته کتاب های قبلی را کنار بزند و بعدی ها نیز نتوانند کتابی فوق آن بنویسند زیرا شیخ عباس قمی تنها برای خدا و اهل بیت (ع) می نوشت و از کتب دیگران تقلید نمی کرد، اینگونه نبود که بخواهد کتابی را برای اسم و شهرت بنویسد.

مرحوم شیخ عباس قمی ۳۰ سال اواخر عمرشان را در نجف زندگی کرد، آن مرحوم در شب سه شنبه ۲۲ ذی حجه ۱۲۵۹ قمری در سن ۶۵ سالگی درگذشت و پیکر ایشان را پایین قبر محدث نوری در صحن مطهر امیرمومنان علی (ع) کنار باب القبله به خاک سپردند.